

Віталій Ковальчук

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри конституційного та міжнародного права
kovalchuk1903@gmail.com

Майя Пивовар

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
магістр права

ЛЮСТРАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ОСНОВ ДЕМОКРАТІЇ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

© Ковальчук В., Пивовар М., 2017

Досліджено правову природу люстрації як одного з механізмів забезпечення основ демократії та прав людини. Проаналізовано досвід проведення люстрації в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: люстрація; демократія; публічна влада.

Віталій Ковальчук, Майя Пивовар

ЛЮСТРАЦИЯ КАК МЕХАНИЗМ ЗАЩИТЫ ОСНОВ ДЕМОКРАТИИ И ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНЕ

Исследование рассматривает правовую природу люстрации как одного из механизмов обеспечения основ демократии и прав человека. Анализируется опыт проведения люстрации в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: люстрация; демократия; публичная власть.

Vitaliy Kovalchuk

Educational and Research Institute of Law and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Constitutional and International Law
Sc. D., Prof

Mayya Pyvovar

Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Constitutional and International Law

LUSTRATION AS THE MECHANISM OF THE FOUNDATIONS OF DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS PROTECTION IN UKRAINE

Research is devoted to the legal nature of lustration as one of the mechanisms of the foundations of democracy and human rights securement. The article analyzes the experience of lustration in Ukraine and foreign countries.

Key words: lustration; democracy; public authority.

Постановка проблеми. Після подій Революції гідності (кінець 2013 р.– початок 2014 р.) Україна вступила в активну фазу очищення публічної влади (люстрації). Результатом цього стало прийняття Верховною Радою України Закону України “Про очищення влади” від 16 вересня 2014 р. Цей процес неоднозначно був сприйнятий українським суспільством через певні особливості його проведення. Однак, як засвідчує досвід зарубіжних країн, які вже успішно завершили люстраційну процедуру, вона є дієвим механізмом захисту демократії та прав людини від тоталітарного (авторитарного) режиму. Водночас люстрацію потрібно розглядати як один з правових механізмів легітимної зміни політичної еліти.

Аналіз дослідження проблеми. До питання люстрації, її ролі у механізмі захисту основ демократії та прав людини неодноразово звертались українські та зарубіжні учені. На особливу увагу заслуговують праці українських дослідників В. Лемака, Н. Міненкової, О. Степаненка, С. Шевчука, І. Євстіфеева. Незважаючи на те, що питання люстрації доволі повно представлено у науковій літературі, залишається актуальним питання правової природи люстрації в умовах демократичних перетворень.

Мета роботи – здійснити комплексний аналіз правової природи люстрації, а також визначити її роль у механізмі захисту основ демократії та прав людини у контексті українського та зарубіжного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Термін “люстрація” – *lustratio, piacula, piamenla, caerimoniae* – у первинному значенні у греко-римській міфології означав ритуали очищення від моральної скверни [1, с. 29]. Вже у V ст. до н. е. цей інститут люстрації передбачав відсторонення представників однієї політичної еліти від влади із заборонаю зайняття посад через те, що вони представляли політичний режим, викритий у злочинах проти людини.

На території українських земель термін “люстрація” застосовували, як джерело вивчення історичної демографії Волині другої половини XVI – першої половини XVII ст. На той період, на Волині існували три типи землеволодіння – приватне, державне і церковне. Саме внаслідок описання державних землеволодінь і утворився такий різновид описово-статистичної документації, як люстрація. За таких обставин люстрація набувала значення загальнодержавних обстежень господарсько-фінансового стану королівщин (державних маєтностей) з метою отримання детальних свідчень про стан та результати експлуатації державних володінь та прибутків. Саме слово “люстрація” у цей час означає “оглядати” або “вивчати” [2; с. 8].

У сучасному розумінні люстрацію розглядають як інститут перехідної справедливості, спрямованої на подолання негативних наслідків тоталітарних (авторитарних) режимів. Цей термін з кінця 80-х рр. XX ст. переважно вживається щодо посткомуністичних держав Східної Європи, у яких люстрацію застосовували до високопосадовців комуністичного режиму, колишніх агентів служб безпеки та поліції, а інколи – до усіх членів комуністичних партій. Як засвідчує досвід європейських країн, люстрація є дієвим правовим механізмом легітимної зміни політичної еліти.

Незважаючи на те, що термін “люстрація” є загалом зрозумілим та сталим за своїм змістом, серед науковців і сьогодні ведуться дискусії щодо правової природи цього поняття. Деякі з дослідників цього питання розуміють під люстрацією “усунення індивідів від політичного життя або юридичне покарання за минулі дії під час попереднього режиму” [3]. Згідно із таким підходом, люстрація містить два основні компоненти, серед яких, на думку С. Каршtedта, можна виділити такі: 1) кримінальне переслідування представників еліти та посадових осіб органів влади, що становили вище керівництво у системі державного управління минулого режиму; 2) процедури масових розслідувань щодо тих, хто добровільно співпрацював із минулим режимом, членів партії або службовців державних організацій (наприклад, поліції, служби безпеки) середнього та нижчого рангів у бюрократичній ієрархії [4, с. 20].

Альтернативний підхід, який умовно називається “ретроактивний”, чи “перехідний”, насамперед наголошує не на покаранні, а на встановленні справедливості, що поновлюється через

розкриття відомостей про особу та її дії, які вважалися злочинними. Покарання у цьому разі має переважно моральний аспект, воно забезпечується на основі суспільного осуду. Найефективніше процес ретроактивного встановлення справедливості може відбутися одразу ж після зміни політичного режиму [5].

Як засвідчує досвід країн Центральної та Східної Європи, легітимність процедури люстрації значною мірою залежить від рівня правосвідомості громадян, які розуміють необхідність і значущість проведення люстрації політичної еліти, яка здатна ці процеси втілювати у життя.

В умовах демократичної трансформації, яка і сьогодні триває в Україні, суспільство у різні періоди часу по-різному ставилось до процедури люстрації. У перші роки незалежності України громадськість не так активно, як у європейських країнах, підтримала ідею очищення влади. Оскільки вплив радянської ідеології на свідомість українців залишався достатньо серйозний, це унеможливило прийняття радикальних кроків на шляху формування нової політичної еліти та управлінського апарату. Ситуація змінилася після подій Помаранчевої революції (кінець 2004 – початок 2005 рр.). Ініціативи Президента В. Ющенка щодо засудження комуністичного минулого були підтримані більшістю українців, однак влада так і не спромоглася прийняти спеціальний закон про люстрацію. Після завершення Революції гідності у лютому 2014 р. кількість прихильників проведення процедури люстрації в Україні значно зросла. За даними Інституту соціальної та політичної психології процес люстрації в Україні підтримали 63, 8 % громадян [6].

Процес люстрації в Україні порівняно з європейськими країнами розпочався із значним запізненням. Після проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) вищі посадові особи держави, зокрема Президент України Л. Кравчук, не були зацікавлені у проведенні люстрації, оскільки і самі були представниками старого режиму, займаючи керівні посади в органах влади УРСР. Поодинокі заклики опозиції щодо необхідності проведення люстрації, зокрема В. Чорновола, Л. Лук'яненка, не знайшли підтримки як у середині політичної опозиції, так і громадськості. Лише після 26 років незалежності України органи державної влади під впливом громадськості активніше включились у процес люстрації, і, зокрема, забезпечили його формальну-юридичну сторону, прийнявши Закон “Про люстрацію”.

Для успішного проведення процедури очищення влади, як засвідчує європейський досвід, важливим є його законодавче забезпечення. Як вже зазначалось, перший люстраційний закон в Україні був прийнятий із значним запізненням, а саме 16 вересня 2014 р. Необхідно зазначити, що цей закон має свої характерні особливості, що відрізняють його від законів країн Східної Європи. Зокрема, дія закону поширюється не лише на період правління комуністичного режиму, але й на період президентства В. Януковича (25 лютого 2010 р. – 22 лютого 2014 р.). Відтак, відповідно до закону, під люстрацію підпадають особи, які були причетні до процесу узурпації влади та корупції, зокрема: вищі посадові особи держави, чиновники середньої управлінської ланки, співробітники правоохоронних органів. Коло цих осіб визначене в ч. 2 ст. 3 Закону України “Про очищення влади” [7]. Суб'єктами відповідальності є також судді, хоча щодо них діє спеціальний закон “Про відновлення довіри до судової влади в Україні” (8 квітня 2014 р.). Закон також передбачає колективну, а не індивідуальну відповідальність щодо зазначених осіб та усунення їх з посад терміном на 5 або 10 років.

Основним завданням закону про люстрацію є забезпечення балансу між демократичним суспільством та правами людини. Однак, на думку фахівців з питань люстраційного законодавства, багато положень закону суперечать конституційним правам людини і громадянина та ставлять під сумнів ті демократичні цінності, які люстрація покликана захищати. На недоліки Закону України “Про очищення влади” вказала у своєму висновку Венеціанська комісія на її 103-му пленарному засіданні 19 – 20 червня 2015 року. Комісія надала свої рекомендації: 1) для забезпечення прав людини, верховенства права, демократії необхідно забезпечити баланс між захистом демократичного суспільства, з одного боку, та захистом прав людини, – з іншого; 2) люстрація повинна здійснюватися централізовано, має бути чітко визначена компетенція виконавчого органу влади, який діятиме як орган адміністративного розгляду, відкритий для скарг осіб, що підпадають під люстрацію. Адміністративний розгляд не повинен підміняти судовий розгляд; 3) необхідно

розмежовувати люстрацію та боротьбу з корупцією; 4) виключити із закону положення про люстрацію суддів, що регулює інший закон; 5) запровадити індивідуальну, а не колективну відповідальність; 6) звзвити коло осіб, які підпадають під люстраційну перевірку; 7) люстрація не повинна замінити структурні реформи, спрямовані на верховенство права та боротьбу з корупцією, вона повинна доповнювати їх як винятковий захід демократії, що захищає себе до такої міри, щоб дотримуватися європейських стандартів, прав людини, верховенства права [8].

Питання конституційності окремих норм закону стало предметом подань до Конституційного Суду України. Так, 20 листопада 2014 року Верховний Суд України звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України (конституційності), окремих норм закону щодо заборони для певних осіб протягом десяти років з дня набрання його чинності обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади (люстрація). 20 січня 2015 р. до Конституційного Суду України звернулися 47 народних депутатів України з клопотанням визнати неконституційними норми щодо працівників правоохоронних органів, слідчих, оперативних працівників, працівників органів прокуратури, які брали участь у затриманні осіб, звільнених від кримінальної або адміністративної відповідальності відповідно до законів від 29 січня 2014 року та від 21 лютого 2014 року. Ще одне подання до Конституційного Суду України було направлено Верховним Судом України 23 березня 2015 р. щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих норм закону щодо порушення принципу презумпції невинуватості при притягненні особи до юридичної відповідальності, що є у законі. З огляду на те, що ці конституційні подання за своєю правовою природою стосуються норм одного й того самого Закону України “Про очищення влади” від 16 квітня 2015 р. Конституційний суд України на відкритому пленарному засіданні об’єднав ці конституційні подання в одне провадження [9]. Однак сьогодні рішення з цього провадження не прийнято.

Одним з елементів механізму ефективного забезпечення люстрації є наявність незалежного державного органу, тобто органу, який би був сформований і функціонував незалежно від політичної кон’юнктури і впливу на нього з боку державної влади, об’єктивно проводив розслідування люстраційних справ. В Україні такі повноваження покладені на Міністерство юстиції України і, зокрема, на Департамент з питань люстрації. Основним завданням останнього є: 1) забезпечення ефективного виконання завдань та здійснення повноважень Міністерства юстиції України під час формування і реалізації державної політики з питань очищення влади (люстрації); 2) сприяння здійсненню процесу очищення влади та відновлення довіри до державних органів та органів місцевого самоврядування; 3) сприяння недопущенню до участі в управлінні державними справами осіб, які своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснювали заходи (та/або сприяли їх здійсненню), спрямовані на узурпацію влади, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини; 4) забезпечення здійснення заходів щодо співпраці Міністерства юстиції України з державними органами, Громадською радою з питань люстрації при Міністерстві юстиції України, громадськістю та іншими інститутами громадянського суспільства з питань очищення влади (люстрації); 5) забезпечення проведення перевірок, передбачених Законом України “Про очищення влади”; 6) забезпечення формування та ведення Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України “Про очищення влади” [10].

Важливою умовою легітимного проведення люстрації є збереження документів, на основі яких можна встановити факт причетності до злочинного режиму. Як засвідчує досвід європейських країн, зокрема Польщі, такий архів мав би знаходитися у структурі державного люстраційного органу. Так, у Польщі усі архівні матеріали, що стосуються люстрації, передані до Інституту національної пам’яті. В Україні величезний масив документів був знищений або вивезений у Росію. Більше того, нова влада не зробила нічого, щоб запобігти цій ситуації. Вільний доступ до архівів з’явився у громадян лише після прийняття законів про декомунізацію, зокрема, Закону України “Про доступ до архівів репресивних органів тоталітарного комуністичного режиму 1917–1991 років” (21 травня 2015 р.). Процес люстрації в Україні ускладнюється ще й тим, що відповідні

архівні матеріали знаходяться у віданні різних державних структур, зокрема, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України тощо.

Невід'ємною складовою проведення успішної люстрації в Україні є забезпечення контролю з боку громадянського суспільства. В Україні виконання наглядової функції щодо проведення люстрації здійснює Громадська рада з питань люстрації, що є колегіальним консультативно-дорадчим органом, утвореним для забезпечення участі громадян в управлінні державними справами, здійснення громадського контролю за процесом очищення влади (люстрації), налагодження ефективної взаємодії Міністерства юстиції України з громадськістю, врахування громадської думки під час формування та реалізації державної політики [11]. До її складу увійшли журналісти, громадські активісти, правозахисники.

Основним завданням Громадської ради є виявлення фактів ігнорування та порушення норм Закону України “Про очищення влади”, а також максимальне висвітлення таких фактів у ЗМІ. У зв'язку з цим, одним з основних напрямів її діяльності було визначено проведення журналістських розслідувань випадків порушення люстраційного законодавства. Такі випадки широко висвітлювались у ЗМІ, а також на сторінках соцмереж членів цього органу. Громадська рада подала кілька судових позовів щодо незвільнення чиновників із займаних посад, відповідно до вимог Закону. Окремі з них суд задовольнив, однак були і відмови суду у задоволенні позовних вимог Громадської ради.

Ще одним з напрямів діяльності Громадської ради стало подання інформаційних запитів в органи державної влади з метою контролю за виконанням ними люстраційного законодавства. На основі отриманих відповідей на запити був сформований “Реєстр осіб, що підлягають люстрації”, підготовлений громадською організацією “Громадський люстраційний комітет”. Цей реєстр є найвідкритішим джерелом інформації про осіб, що підпадають під люстрацію – у ньому міститься інформація про 2557 осіб. Так, 2015 року Громадська рада надіслала до державних органів 234 запити з питаннями, пов'язаними з проведенням люстрації у них. Як свідчить якісний аналіз відповідей, у 21-му випадку відповідь була неповною або зовсім не містила запитуваної інформації. Загалом рівень неотримання відповідей на запит становив 15 % [12].

Необхідно констатувати, що через обмеження людських ресурсів і повноважень, а також роботу на громадських засадах, Громадській раді не завжди вдавалося ефективно протистояти масштабному саботуванню процесу люстрації державних органів.

В Україні процес люстрації фактично розпочався лише три роки тому. Його відмінністю від аналогічного процесу у Європі є те, що під люстрацію потрапляють не лише особи, які співпрацювали з комуністичними спецслужбами, але й ті, хто був безпосередньо причетний до процесу узурпації влади та широкомасштабної корупції у період режиму В. Януковича. Україна ще не пройшла періоду резонансних люстраційних справ щодо вищих посадових осіб чинної влади, як це було у Польщі, оскільки окремі з них, згідно з законом, не підпадають під перевірку. Це, зокрема, стосується виборних посад – президентів, народних депутатів, мерів. Однак цю норму закону сьогодні широко обговорює громадськість у контексті принципу рівності перед законом усіх громадян. Проміжним результатом люстраційного процесу є те, що сьогодні до Єдиного державного реєстру осіб, щодо яких застосовано положення Закону України “Про очищення влади”, внесено 936 осіб [13].

До того ж відкритим залишається питання щодо правомірності застосування Закону України “Про очищення влади” до окремих категорій громадян і, зокрема, щодо дотримання їх конституційних прав. Відомо, що у зв'язку з вирішенням цього питання з позовом до суду звернулось 53 громадян України, які обіймали сукупно не менше одного року посаду (посади) у період з 25 лютого 2010 р. по 22 лютого 2014 р. [14]. Рішенням суду вже було задоволено десять судових позовів громадян, які були поновлені на попередньому місці роботи. Прояснити ситуацію з цього питання може рішення Конституційного Суду України щодо конституційності окремих положень закону про люстрацію.

Доречно зазначити, що це питання знайшло своє відображення не лише на національному, але й на міжнародному рівні. Так, Європейський Суд з прав людини прийняв до розгляду справу від

громадянина І. Проценка проти України щодо неправомірності звільнення його з посади згідно з Законом України “Про очищення влади” [15]. Станом на сьогодні у Європейський Суд з прав людини подано ще кілька десятків справ від громадян щодо порушення їхніх законних прав.

Висновки. Отож, враховуючи досвід європейських країн, люстрацію можна вважати одним з дієвих механізмів захисту основ демократії та прав людини. Вона є також ефективним засобом легітимної зміни політичної еліти. Однак для досягнення цієї мети у процесі її проведення важливо забезпечити баланс між демократичним суспільством та гарантіями захисту прав та свобод людини і громадянина. Це залежить від наявності законодавства, що відповідало б міжнародним вимогам незалежного державного органу, який би забезпечив об’єктивний розгляд люстраційних справ та громадянського контролю за їх проведенням.

1. Henri Hubert & Marcel Mauss. *Essai sur la nature et la fonction du sacrifice* // *Année sociologique*. – 1899. – No 2. – 86 p. 2. *Voluminalegum*. – Petersburg, 1859. –Т. I. – S. 286–287; Люстрації королівщин українських земель XVI–XVIII ст. / упор. Р. Майборода. – К., 1999. – 600 с. 3. P. Goble, ‘Analysis from Washington–Toward Collective Innocence?’, *Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL) Report*, May 1996, Available at: <http://www.rferl.org>. 4. S. Karstedt, ‘Coming to Terms with the Past in Germany after 1945 and 1989: Public Judgements on Procedures and Justice’, *Law and Policy*, 20, 1998, – 15–56 pp. 5. Шевчук С. Люстрація як ретроактивна справедливість: європейські стандарти захисту прав людини при переході до демократичного правління /С. Шевчук // *Юридичний журнал*. – 2006. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2140> 6. Всеукраїнське опитування проводилося 13 – 19 жовтня 2014 року:[Електронний ресурс]. –Режим доступу: <http://ispp.org.ua/index.php?inc=doks&id=26> 7. Закон України “Про очищення влади” від 16 вересня 2014 р. №1682-VII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>. 8. Офіційний веб-сайт Верховного Суду України:[Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3). 9. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.csu.gov.ua/novyna/pres-reliz-u-spravi-shchodo-konstytuciynosti-okremyh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro> 10. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/51341>. 11. Наказ Міністерства юстиції України від 4 листопада 2014 р. №1386/26163 “Про утворення Громадської ради з питань люстрації при Міністерстві юстиції України”: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/news/46334>. 12. Звіт діяльності Громадської ради з питань люстрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lustration.minjust.gov.ua/main/page/3>. 13. Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення Закону України “Про очищення влади” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lustration.minjust.gov.ua/register>. 14. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lustration.minjust.gov.ua/main/sudovi_provadzhennya. 15. Люстрацію скасують через ЄСПЛ // Закон і ліга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/126253-lyustraciyu_skasuyut_cherez_espl.html

REFERENCES

1. Henri Hubert & Marcel Mauss. *Essai sur la nature et la fonction du sacrifice* // *Année sociologique*. 1899. No 2. 86 pp. 2. *Lyustratsiyi korolivshch ynyukrayins'kykh zemel 'XVI–XVIIIst.* [Lustration of Ukrainian Royal Lands] / Upor. R. Mayboroda. K., 1999. 600 p. 3. P. Goble, ‘Analysis from Washington—Toward Collective Innocence?’, *Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL) Report*, May 1996, on-line: <http://www.rferl.org>. 4. S. Karstedt, ‘Coming to Terms with the Past in Germany after 1945 and 1989: Public Judgements on Procedures and Justice’, *Law and Policy*, 20, 1998, – 15–56 p. 5. *Lyustratsiya yak retroaktyvna spravedlyvist': yevropeys'ki standarty zakhystu prav lyudyny pry perekhodi do demokratychnoho pravlinny* [Lustration as retroactive justice: European standards of human right protection in democratic transition] *Yurydychnyy zhurnal*. 2006. No 2 Available at: <http://www.justinian>.

com. ua/ article. php? id=2140 6. Vseukrayins'ke opytuvannya provodylosya 13–19 zhovtnya 2014 roku [All-Ukrainian poll was held 13–19 October 2014]. Available at: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2140>. 7. Zakon Ukrayiny “Pro ochyshchennya vlady” vid 16 veresnya 2014 r. No. 1682-VII [The Law of Ukraine on Lustration]. The law of Ukraine on 16 September, 2014. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1682-18>. 8. Ofitsiynyy veb-sayt Verkhovnoho Sudu Ukrayiny [Official web-site of the Supreme court of Ukraine]. Available at: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/229B826C8AC787DEC2257D87004987C3). 9. Ofitsiynyy veb-sayt Konstytutsiynoho Sudu Ukrayiny [Official web-site of the Constitutional Court of Ukraine]. Available at: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pres-reliz-u-spravi-shchodo-konstytuciynosti-okremyh-polozhen-zakonu-ukrayiny-pro>. 10. Ofitsiynyy veb-sayt Ministerstva yustyttsiyi Ukrayiny.[Official web-site of the Ministry of Justice]. Available at: <http://old.minjust.gov.ua/51341>. 11. Nakaz Ministerstva yustyttsiyi Ukrayiny vid 4 lystopada 2014 r. No1386/26163 “Pro utvorennya Hromads'koyi rady z pytan' lyustratsiyi pry Ministerstvi yustyttsiyi Ukrayiny” [Decree of the Ministry of Justice of 4 November 2014 “on creation of the public council of lustration at the Ministry of Justice”]. Available at: <http://old.minjust.gov.ua/news/46334>. 12. Zvit diyal'nosti Hromads'koyi rady z pytan' lyustratsiyi [Report of the Public Council on lustration.]. Available at: <http://lustration.minjust.gov.ua/main/page/3>. 13. Yedynyy derzhavnyy reyestr osib, shchodo yakykh zastosovano polozhennya Zakonu Ukrayiny “Pro ochyshchennya vlady” [Unified state register of persons to whom provision of the law of Ukraine “On Lustration” are applied] Available at: <http://lustration.minjust.gov.ua/register>. 14. Ofitsiynyy veb-sayt Ministerstva yustyttsiyi Ukrayiny. [Official web-site of the Ministry of Justice]. Available at: http://lustration.minjust.gov.ua/main/sudovi_provadzheniya. 15. Lyustratsiyu skasuyut' cherez YeSPL // Zakon i liha. [Lustration will be cancelled because of the ECHR]. Available at: http://zib.com.ua/ua/126253-lyustraciyu_skasuyut_cherez_espl.html

Дата надходження: 16.03.2017 р.